

dr Jarosław Poteraj

Instytut Przedsiębiorczości

Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

System emerytalny na Białorusi

WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł stanowi część serii publikacji autora o systemach emerytalnych funkcjonujących w wybranych państwach europejskich¹. Globalizacja, rozwój komunikacji oraz telekomunikacji, rozwiązania informatyczne i swoboda terytorialnego przemieszczania się w europejskiej przestrzeni powodują coraz większe zainteresowanie możliwościami zarabiania pieniędzy w innych krajach niż kraj urodzenia. To z kolei może być związane z uczestnictwem w systemach emerytalnych obcych państw. Systemy te podlegają ciągłym zmianom, wynikającym przede wszystkim z przyczyn demograficznych, ale także ekonomicznych. Dominująca współcześnie na mapie Europy Unia Europejska przewiduje funkcjonowanie w zakresie emerytur metody otwartej koordynacji, a zatem nie narzuca w tym obszarze jedynie słusznego rozwiązania. W państwach, które nie przystąpiły do tej unii, rozwiązania emerytalne jeszcze bardziej nacechowane są indywidualizacją. Stąd duża różnorodność tych systemów i niewielka o nich wiedza, nawet w kręgach specjalistów. Publikacje przygotowywane przez autora powinny tę wiedzę wzbogacić i być przyczynkiem do dyskusji, prowadzącej do wyboru najlepszych rozwiązań systemowych.

Wybór do analizy Białorusi podyktowany był przede wszystkim rzadkością w literaturze opracowań dotyczących tego kraju oraz dużą dynamiką rozwojową systemu emerytalnego w tym kraju. Opracowanie o systemie emerytalnym na Białorusi przygotowano na podstawie studiów literaturowych w językach angielskim i rosyjskim, a w dwóch przypadkach także tekstów opublikowanych na Białorusi w języku polskim. Oprócz pozycji literaturowych, w znaczącym stopniu

---

¹ W chwili przygotowania niniejszego artykułu opublikowane już były artykuły o systemach emerytalnych Austrii, Belgii, Bułgarii, Chorwacji, Cypru, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Islandii, Litwy, Luksemburga, Łotwy, Macedonii, Malty, Mołdawii, Niemiec, Norwegii, Polski, Portugalii, Rosji, Rumunii, Serbii, Słowacji, Słowenii, Szwajcarii, Szwecji, Turcji, Węgier, Wielkiej Brytanii i Włoch. Ponadto autor przekazał do druku w różnych wydawnictwach artykuły o systemach emerytalnych: Albanii, Argentyny i Ukrainy. W języku angielskim autor opublikował także książkę *Pension Systems in 27 EU Countries*. Zainteresowanym autor udzieli wszelkich informacji w tym zakresie pod adresem poczty elektronicznej poteraj@neostrada.pl.

wykorzystywano zasoby Internetu, w tym publikacje Unii Europejskiej, rządu białoruskiego i instytucji nadzorczych.

Celem badawczym autora jest – poprzez prezentację historycznych i aktualnych rozwiązań – odnalezienie w białoruskim systemie emerytalnym pomysłów, które w benchmarkingowych porównaniach międzynarodowych warto wykorzystywać. Artykuł prezentowany jest w układzie: 1. Ogólna informacja o kraju. 2. Rozwój historyczny systemu emerytalnego. 3. Stan obecny systemu emerytalnego. 4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym.

OGÓLNA INFORMACJA O KRAJU

Republika Białoruś [*Wielka Encyklopedia...*, 2001, s. 549 i n.] (biał. *Рэспубліка Беларусь*, ros. *Республика Беларусь*) jest państwem położonym we Wschodniej Europie, bez dostępu do morza, składającym się z 6 obwodów (biał. *вобласть*) i 1 miasta wydzielonego (Mińsk). Jednostką monetarną jest rubel białoruski (BYR², biał. *беларускі рубель*). Językami urzędowymi są białoruski i rosyjski. W lipcu 2011 roku Białoruś zamieszkiwały 9 577 552 osoby [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bo.html, dostęp 13 sierpnia 2011] z następującą strukturą wiekową populacji: 0–14 lat – 14,2%, 15–64 lat – 71,7%, 65 lat i więcej – 14,1%. Przeciętna długość życia przy urodzeniu wynosiła ogólnie 71,20 lat, w tym dla mężczyzn – 65,57 lat, dla kobiet – 77,18 lat. Największą grupą etniczną byli Białorusini, stanowiący 81,2% populacji. Największymi mniejszościami natomiast byli Rosjanie, których było 11,4%, i Polacy (3,9%). Największą grupą wyznaniową byli prawosławni, którzy stanowili 80,0% populacji. Zgodnie z konstytucją z roku 1994 głową państwa jest prezydent (od 20 lipca 1994 roku Aleksandr Łukaszenko), a rządem kieruje premier (od 28 grudnia 2010 roku – Mikhaïl Myasnikovich). W wyniku wyborów parlamentarnych w roku 2008 wszystkie miejsca objęli kandydaci bezpartyjni, chociaż funkcjonuje na Białorusi duża liczba partii, zarówno prorządowych, jak i opozycyjnych. Produkt krajowy brutto (PKB) na jednego mieszkańca w roku 2010 szacowany był na 13 600 USD, a stopa wzrostu PKB na 7,6%. Stopa bezrobocia wyniosła 1,0%. Dług publiczny stanowił 10,2% PKB. Saldo obrotów bieżących bilansu płatniczego zamknęło się w roku 2010 deficytem – 5,0 mld USD.

² Skrót według standardu ISO 4217. W latach 1992–1999 funkcjonowały tzw. pierwsze ruble białoruskie, oznakowane w standardzie ISO jako BYB. Od 1 stycznia 2000 roku nowe ruble białoruskie, tzw. drugie ruble (BYR), zastąpiły wcześniej obowiązujące z przelicznikiem 1 BYR za 1000 BYB. 13 sierpnia 2011 roku za 1 euro płacono 7134,23 BYR, a w Polsce 100 BYR było warte 0,0568 zł. Porównaj: [http://www.nbrb.by/eng/statistics/indicators.asp, dostęp 13 sierpnia 2011]; [http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/kursyb.html, dostęp 13 sierpnia 2011]. 24 maja 2011 roku miała miejsce ponad 50-procentowa dewaluacja rubla białoruskiego. Por.: [*Białoruś: Dewaluacja rubla...*, 2011].

Ziemie współczesnej Białorusi [<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bo.html>; *Wielka Encyklopedia...*, 2001, s. 554–555] zamieszkiwane były początkowo przez Bałtów, którzy w X wieku zostali opanowani i zasymilowani przez plemiona słowiańskie. Powstałe w X wieku księstwo połockie weszło w skład Rusi Kijowskiej i w 988 roku przyjęło chrześcijaństwo w obrządku wschodnim. Po upadku Rusi Kijowskiej, w wieku XII i XIV tereny białoruskie były stopniowo włączane w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego. Chrystianizacja Litwinów w roku 1387 w obrządku łacińskim, a w XVI wieku reformacja, nasiliły konfrontację wpływów cywilizacyjnych Wschodu i Zachodu, prowadzącą do polonizacji ziem białoruskich. Zawarcie unii lubelskiej i powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów stanowiło element obronnego zjednoczenia Litwy i Korony przed narastającym zagrożeniem ze strony Moskwy. Unia brzeska z roku 1596 doprowadziła do powstania na ziemiach białoruskich Kościoła greckokatolickiego. Wojna z Rosją w latach 1654–67 spowodowała wielkie straty ludnościowe i materialne. W wyniku rozbiorów Rzeczypospolitej (1772–1795) ziemie białoruskie weszły w skład Imperium Rosyjskiego, a władze carskie traktowały Białoruś jako prowincję rosyjską, promując także osadnictwo rosyjskie. W 1839 roku administracyjnie został zniesiony Kościół greckokatolicki. Po wybuchu I wojny światowej ziemie białoruskie znalazły się pod okupacją niemiecką. Niemcy uznały odrębność narodu i języka białoruskiego. 25 marca 1918 roku w Mińsku została proklamowana Białoruska Republika Ludowa, a po ustąpieniu wojsk niemieckich, od 1 stycznia 1919 roku – Białoruska Socjalistyczna Republika Sowiecka. W czasie wojny polsko-sowieckiej w latach 1919–1921 znaczna część ziem białoruskich została zajęta przez wojska polskie. Zgodnie z postanowieniami traktatu ryskiego, kończącego wojnę polsko-sowiecką, Białoruś została podzielona pomiędzy Polskę a sowiecką Rosję. W jej wschodniej części została odnowiona Białoruska Socjalistyczna Republika Sowiecka. We wrześniu 1939 roku, po agresji wojsk sowieckich na Polskę, w Białymstoku wybrano Zgromadzenie Ludowe Zachodniej Białorusi, które zwróciło się do władz sowieckich o włączenie Zachodniej Białorusi do Związku Sowieckiego. Doprowadziło to do zjednoczenia ziem białoruskich, nieuznanego przez rząd polski na uchodźstwie. W 1941 roku ziemie białoruskie zostały zajęte przez wojska niemieckie, które nie utworzyły odrębnego państwa, a jedynie administrację okupacyjną. W 1944 roku tereny Białorusi zostały opanowane przez wojska sowieckie, co oznaczało odnowienie istnienia Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej. W 1945 roku Białoruska Socjalistyczna Republika Sowiecka, pozostając w składzie Związku Sowieckiego, stała się członkiem założycielem ONZ. 27 lipca 1990 roku Rada Najwyższa proklamowała suwerenność Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej, jednak w referendum 17 marca 1991 roku prawie 83% uczestników opowiedziało się za przynależnością do Związku Sowieckiego. Mimo tego, 25 sierpnia 1991 roku Rada Najwyższa proklamowała niepodległość, a we wrześniu 1991 roku przyjęła nową nazwę – Republika Białorusi. 8 grudnia

1991 roku Białoruś podpisała z Rosją i Ukrainą układ białowieski o powołaniu Wspólnoty Niepodległych Państw³. W marcu 1994 roku zatwierdzono nową konstytucję. W pierwszych wyborach prezydenckich w 1994 roku zwycięstwo odniósł Aleksandr Łukaszenko⁴. W 1997 roku wstępnie i ostatecznie w 1999 roku Białoruś podpisała z Rosją umowy konstytuujące Związek Białorusi i Rosji (ZBiR), przewidujące, przy zachowaniu wzajemnej suwerenności, współdziałanie w zakresie polityki ekonomicznej, zagranicznej i wojskowej. 1 lipca 2010 roku weszło w życie porozumienie o unii celnej pomiędzy Białorusią a Rosją i Kazachstanem [W. Wolaniuk, 2010].

ROZWÓJ HISTORYCZNY SYSTEMU EMERYTALNEGO NA BIAŁORUSI

Regulacje socjalne na znajdujących się pod panowaniem carskiej Rosji ziemiach białoruskich pojawiły się w początkach XX wieku: w roku 1903 prawo o ubezpieczeniu wypadkowym [*Social Security...*, 2010, s. 261], w roku 1912 o ubezpieczeniu chorobowym i macierzyńskim [*Social Security...*, 2010, s. 259], a w roku 1921, już po odnowieniu Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej, o ubezpieczeniu od bezrobocia [*Social Security...*, 2010, s. 43]. Początki białoruskiego systemu emerytalnego odnoszą się do roku 1922, kiedy to w Związku Sowieckim wprowadzono pierwszą powszechną regulację emerytalną dla pracowników najemnych [*Social Security...*, 2010, s. 258]. Prawo to nie obejmowało świadczeń dla kołchoźników. Wszystkie świadczenia były wypłacane z budżetu państwa, a wiek emerytalny wynosił 60 lat dla mężczyzn i 55 lat dla kobiet. Stopa zastąpienia była na poziomie 55% dla osób o pełnym wymaganym stażu pracy – 25 lat dla mężczyzn i 20 lat dla kobiet. Na terytorium wchodzącym w skład Polski w roku 1927 powstała pierwsza kompleksowa regulacja prawna w zakresie ubezpieczeń społecznych pracowników umysłowych⁵, zawierająca między innymi zasady ubezpieczenia na starość. Z początkiem roku 1934 na ziemiach tych weszła w życie ustawa o ubezpieczeniu społecznym z roku 1933⁶, zwana „ustawą scalenią”. Ustawą tą określono wiek emerytalny na poziomie 65 lat, przy czym przekroczenie tego wieku oznaczało według ustawodawcy prawo do otrzymania świadczenia nazywanego rentą inwalidzką⁷. W roku 1939, na zajętych przez wojska sowieckie

³ Na mocy protokołu z Alma Aty z 21 grudnia 1991 roku do organizacji przystąpiło kolejnych osiem republik rozwiązanego Związku Sowieckiego: Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Turkmenistan, Uzbekistan, Tadżykistan, Armenia i Azerbejdżan.

⁴ Szerzej o rządach Aleksandra Łukaszenki zainteresowany Czytelnik może przeczytać w książce Stewarta Parkera. Porównaj: [Parker, 2007].

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 listopada 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych, DzU z 1927 r., nr 106, poz. 911.

⁶ Ustawa z 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym, DzU z 1933, nr 51, poz. 396.

⁷ Można zatem uznać, że ustawodawca traktował osiągnięcie wieku 65 lat jako powód do uznania człowieka inwalidą, niezależnie od jego faktycznej kondycji.

terenach, wprowadzono ubezpieczenie wypadkowe, a w roku 1944, już po powrocie władzy sowieckiej, powstała pierwsza regulacja prawna o świadczeniach rodzinnych [*Social Security...*, 2010, s. 44]. W roku 1955 odnowiona została regulacja o ubezpieczeniu zdrowotnym i macierzyńskim [*Social Security...*, 2010, s. 41], a w roku 1956 powstała powszechna regulacja emerytalna [*Social Security...*, 2010, s. 40]. W roku 1964 wprowadzono osobną regulację prawną o emeryturach dla kolchoźników [Chemerys, Lipentsev, Muzychuk, Tsypuk, 2000]. W okresie funkcjonowania Związku Sowieckiego działało łącznie 5 podsystemów emerytalnych, przeznaczonych dla [*Variable General description...*, 2006]: 1) robotników, urzędników, studentów i członków ich rodzin, 2) kolchoźników i ich rodzin, 3) pracowników szkolnictwa, ochrony zdrowia, personelu lotnictwa cywilnego, górników, aktorów i artystów estradowych, 4) dla osób zasłużonych i członków ich rodzin, 5) dla służb mundurowych. W roku 1991 odnowiono regulację dotyczącą bezrobocia, a także przeprowadzono pierwszą waloryzację wcześniej przyznanych emerytur [<http://countrystudies.us/belarus/24.htm>]. Od 1 stycznia 1992 roku minimalna emerytura wynosiła 350 BYB. W roku 1992 wprowadzono nową powszechną regulację emerytalną⁸ [*Social Security...*, 2010, s. 40]. Nowe zasady oznaczały uniezależnienie wysokości emerytur od wcześniejszych zarobków. Jedynym elementem różnicującym wysokość emerytur stał się ogólny okres zatrudnienia lub zatrudnienia w warunkach szkodliwych dla zdrowia. Składka emerytalna została obniżona o 7 p.p., do poziomu 31% [Ahmad, Lugaresi, Mourmouras, Schneider, 1994, s. 10]. Także w roku 1992 pojawił się prezydencki dekret dotyczący emerytur dla służb mundurowych⁹. W roku 1993 wydano dwie rezolucje Rady Ministrów dotyczące emerytur za szczególne zasługi i dla służb specjalnych¹⁰. W roku 1995 w nowej regulacji prawnej¹¹ wprowadzono podwyższenie minimalnego okresu zatrudnienia, wymaganego do otrzymywania emerytury częściowej, do 5 lat [Ahmad, Lugaresi, Mourmouras, Schneider, 1994, s. 14]. W roku 1999 przeciętna wartość emerytury stanowiła 38,5% wartości przeciętnego wynagrodzenia [*Беларусь: дорога в будущее...*, 2005, s. 276]. W roku 2000 wydano dwa dekrety prezydenckie, dotyczące spraw emerytalnych służb

⁸ Закон Республики Беларусь 17 апреля 1992 г. № 1596-XII *О пенсионном обеспечении*.

⁹ Закон Республики Беларусь от 17.12.1992 № 2050-XII *О пенсионном обеспечении военнослужащих, лиц начальствующего и рядового состава органов внутренних дел, органов и подразделений по чрезвычайным ситуациям и органов финансовых расследований*.

¹⁰ The RB Council of Ministers Resolution issued on March 30, 1993 No. 185 *The approval of the Regulation about pensions for special merits before the RB* oraz The RB Council of Ministers Resolution issued on July 5, 1993 No. 432 *The order of the long-service calculations, appointment & payment of pensions to the committed officers, corporals, servicemen & sailors, who serve basing on the contract; committed & non-committed officers of the Ministries of the Internal Affairs, Emergency situations units, Financial investigation services & to their families*.

¹¹ Закон Республики Беларусь 31 января 1995 г. № 3563-XII *Об основах государственного социального страхования*.

mundurowych¹². W roku 2001 przeciętna wartość emerytury stanowiła 47% wartości przeciętnego wynagrodzenia [*Беларусь: дорога в будущее...*, 2005, s. 276]. W roku 2003 aż 40–50% osób w wieku emerytalnym nie miało prawa do emerytury, a przeciętne miesięczne świadczenie emerytalne nie przekraczało równowartości 3 USD [*Belarus: Catching...*, 2004, s. 25]¹³. Na koniec roku 2004 wartość przeciętnej emerytury wynosiła 151 900 BYR i oznaczało to wzrost o 52% w porównaniu z początkiem tego roku [www.belarus embassy.org, dostęp 13 sierpnia 2011]. W roku 2005 na Białorusi było około 2,5 mln emerytów [Kolochenko, 2005], na każdego spośród nich przypadało 1,6 osoby zatrudnionej, a przeciętna miesięczna emerytura dla uprzywilejowanych osób z aparatu państwowego i służb mundurowych, których było wówczas ponad 6,3 tysiąca, wynosiła równowartość 105 USD [*Беларусь: дорога в будущее...*, 2005, s. 275 i 276]. W tym samym czasie 50% emerytów otrzymywało emeryturę na poziomie niższym niż 2 USD dziennie, a składka na ubezpieczenie społeczne wynosiła 36% wynagrodzenia, z czego 35% płacił pracodawca, a 1% pracownik. W styczniu 2006 roku średnia pełna emerytura stanowiła równowartość 110 USD [Timowicz, 2006]. W roku 2006 aż 420 tysięcy Białorusinów w wieku produkcyjnym przebywało zagranicą [http://www.gazetaby.com/cont/print.php?sn_nid=10681]. Z początkiem roku 2009 obniżono wysokość składki na ubezpieczenie społeczne z poziomu 36 na 29% wynagrodzenia, z czego pracodawca płacił 28%, a pracownik 1% wynagrodzenia¹⁴. W 2009 roku wprowadzono także obowiązkowy zawodowy schemat emerytalny dla osób pracujących w niebezpiecznych lub szkodliwych warunkach¹⁵. Od listopada 2010 roku przeciętną emeryturę ustanowiono na poziomie 610 900 BYR [*О повышении пенсий...*, 2010]¹⁶. W roku 2011 dwukrotnie zdecydowano o podwyższeniu emerytur pracowniczych¹⁷.

¹² Decree of the President of the Republic of Belarus issued on March 30, 2000 No. 13 *Some measures on dismissal regulation of servicemen, officers and privates of internal affairs bodies which have the right for long-service pension* oraz Decree of the President of the Republic of Belarus issued on September 28, 2000 No. 19 *Some measures on ordering of pension providing of servicemen, officers and privets within internal affairs bodies, financial investigation bodies, emergency units and their families*.

¹³ Zapis w źródłowym tekście odnosi się jednoznacznie do wartości miesięcznej. Należy jednak domniemywać, że poprawne jest odniesienie do wartości dziennej, czyli w skali miesiąca była to równowartość 90 USD.

¹⁴ Закон Республики Беларусь 29 февраля 1996 г. N 138-ХІІІ *об обязательных страховых взносах в Фонд социальной защиты населения Министерства Труда и Социальной Защиты Республики Беларусь*.

¹⁵ Na podstawie prawa z roku 2008: Закон Республики Беларусь 5 января 2008 г. № 322-З *о профессиональном пенсионном страховании*.

¹⁶ Указ Президента Республики Беларусь от 23 октября 2010 г. № 544 *О повышении пенсий*.

¹⁷ Указ Президента Республики Беларусь от 26 мая 2011 г. № 215 *О повышении трудовых пенсий* oraz Указ Президента Республики Беларусь от 26 июля 2011 г. № 327 *О по-*

**OBECNY SYSTEM EMERYTALNY NA BIAŁORUSI
– STAN NA 1 SIERPNIA 2011 ROKU**

Białoruski system emerytalny składa się z dwóch filarów¹⁸: 1) powszechnego, 2) zawodowego, dla wybranych kategorii zawodowych. Zasadniczą strukturę systemu emerytalnego na Białorusi zaprezentowano na schemacie 1.

I filar	II filar
schemat powszechny	schemat zawodowy
administrowany przez fundusz socjalnej ochrony populacji (<i>Фонд социальной защиты населения</i> , ФСЗН) podległy Ministerstwu Pracy i Ochrony Socjalnej	administrowany przez Ministerstwo Pracy i Ochrony Socjalnej (<i>Министерство труда и социальной защиты – Минтруда и соцзащиты</i>)

Schemat 1. Struktura systemu emerytalnego na Białorusi

Źródło: opracowanie własne.

Powszechny schemat emerytalny obejmuje wszystkich zatrudnionych, stale mieszkających na terytorium Białorusi, łącznie z osobami duchownymi i osobami zatrudnionymi przez organizacje wyznaniowe, członkami spółdzielni i rolnikami. Osobne zasady emerytalne dotyczą wybranych grup zawodowych: pilotów, nauczycieli, artystów, zawodowych sportowców, pracowników rządowych, wybranych kategorii personelu medycznego oraz osób poszkodowanych w wyniku katastrofy w Czarnobylu. Możliwość indywidualnego gromadzenia pieniędzy na cele emerytalne w zakładach ubezpieczeń nie uznano w niniejszym opracowaniu za III filar emerytalny, jako że brakuje w tym przypadku jakichkolwiek zachęt ze strony władzy publicznej do gromadzenia takich oszczędności.

Ze środków budżetowych osobom, które nie uzyskały prawa do emerytury systemowej wypłacana jest emerytura socjalna po osiągnięciu przez nie wieku 60 lat dla mężczyzn i 55 lat dla kobiet. Emerytura socjalna stanowi 50% minimalnej emerytury systemowej. Dodatkowo funkcjonuje dodatek emerytalny, przysługujący wszystkim osobom, które przekroczyły 80 lat życia i wymagają opieki, a niezależnie od konieczności opieki – emerytom samotnym. Wartość tego dodatku to 50% minimalnej emerytury systemowej. Wypłacanie świadczeń emerytalnych za

вышени пенсий и внесении изменений в Указ Президента Республики Беларусь от 23 октября 2010 г. № 544.

¹⁸ Na Białorusi istnieje także możliwość dobrowolnego zawierania umów ubezpieczenia emerytalnego w zakładach ubezpieczeń na życie. jednak wobec braku jakiejkolwiek formy zachęt do gromadzenia środków na emeryturę ze strony władz publicznych, należy traktować tę możliwość jako element systemu finansowego, a nie emerytalnego. Porównaj: [Streitberger-Postovalova, 2008].

granicę możliwe jest tylko w przypadku istnienia odpowiednich umów międzynarodowych w tym zakresie.

W schemacie powszechnym składka emerytalna wynosi od 6 do 29%, z czego osoba ubezpieczona opłaca 1%, a pracodawca od 5 do 28%, i uzależniona jest od branży i typu własności przedsiębiorstwa. W przypadku osób samozatrudniających się składka wynosi 29% deklarowanego dochodu [*Social Security...*, 2010, s. 40]. Z części składki opłacanej przez pracodawcę finansowane są świadczenia gotówkowe z ubezpieczenia chorobowego, macierzyńskiego, wypadkowego i zasiłki rodzinne. Ze środków budżetowych finansowane są wypłaty emerytury socjalnej, a także uzupełnianie zasobów systemu emerytalnego w postaci dotacji. Wiek emerytalny wynosi 60 lat dla mężczyzn i 55 lat dla kobiet, przy dodatkowym warunku opłacania składek emerytalnych przez 25 lat dla mężczyzn i 20 lat dla kobiet. Zasady te są bardziej korzystne dla wybranych grup: weteranów wojennych, rodziców dzieci niepełnosprawnych, osób niepełnosprawnych od dzieciństwa, matek pięciorga i więcej dzieci, matek pracowników służb mundurowych, którzy zginęli na służbie. Standardowa emerytura obliczana jest jako 55% bazowego wynagrodzenia plus 1% bazowego wynagrodzenia za każdy rok pracy powyżej wymaganego minimum, czyli 25 lat dla mężczyzn i 20 lat dla kobiet, a dodatkowo 1% bazowego wynagrodzenia za każdy rok pracy powyżej 10 lat dla mężczyzn i 7,5 roku dla kobiet w szkodliwych warunkach, przy czym łączna zwyżka nie może wynieść więcej niż 20%. Wartość bazowego wynagrodzenia, która przyjmowana jest do wyliczania emerytur, ustalana jest przez Radę Ministrów w postaci decyzji administracyjnej. System przewiduje emeryturę minimalną, której wysokość nie może być niższa niż 25% minimum egzystencji¹⁹ plus 15% przeciętnego wynagrodzenia²⁰. Natomiast maksymalna emerytura nie może przekroczyć 75% bazowego wynagrodzenia. System przewiduje wypłacanie emerytury częściowej przy przepracowaniu co najmniej 5 lat. Wówczas świadczenie emerytalne jest odpowiednio zredukowane, w proporcji do wymaganego minimalnego okresu pracy, przy czym najniższa emerytura częściowa nie może być niższa niż 50% emerytury minimalnej. Przyznane emerytury podlegają waloryzacji, jeżeli nastąpił wzrost wynagrodzeń wyższy niż 15% kwartalnie. Wypłacane emerytury nie podlegają opodatkowaniu [*Yemelyanau*, 2010].

W schemacie zawodowym, który wszedł w życie z początkiem roku 2009 jako schemat dodatkowy wobec schematu powszechnego, funkcjonują wybrane

¹⁹ Od 1 maja 2010 roku poziom przeciętnego krajowego minimum egzystencji (бюджет прожиточного минимума в среднем на душу населения) był określony w wysokości 266 230 BYR miesięcznie. Od 1 sierpnia 2011 roku ustalono go na poziomie 442 360 BYR, natomiast dla emerytów ustalony został na poziomie 366 790 BYR. Porównaj: [<http://www.mintrud.gov.by/ru/socnorm/norm1>].

²⁰ Wynagrodzenie to (номинальная начисленная среднемесячная заработная плата работников) w kwietniu 2010 roku wynosiło 1 116 820 BYR, a w czerwcu 2011 roku 1 782,90 BYR. Porównaj: [http://www.mintrud.gov.by/ru/trud/new_url_358565190].

grupy zawodowe, takie jak: pracujący pod ziemią, pracujący z substancjami trującymi, pracownicy lotnictwa cywilnego, pracownicy przemysłu tekstylnego, pracujący na traktorach, kobiety pracujące na fermach zwierzęcych, kierujący środkami miejskiego transportu publicznego, pracujący w terenie geologowie, melioranci i leśnicy, wybrane kategorie artystów, zawodowi sportowcy i wybrane kategorie pracowników służby zdrowia²¹. Składki są zróżnicowane i opłacane są w całości przez pracodawców. W tym schemacie emerytury będą wypłacane 5 do 15 lat wcześniej niż ustawowy wiek emerytalny, a zróżnicowanie zależne jest od warunków pracy i zawodów.

Ponieważ ten schemat funkcjonuje stosunkowo od niedawna (początek 2009 roku), jak dotąd nie było wypłat emerytur z tego schematu.

WYZWANIA I PRZEWIDYWANE ZMIANY W SYSTEMIE EMERYTALNYM BIAŁORUSI

Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi system emerytalny na Białorusi, jest krańcowo niska wartość świadczeń emerytalnych. Problematyczne wydaje się także uzależnienie wysokości emerytury jedynie od okresu opłacania składek emerytalnych, bez jakiegokolwiek odniesienia do poziomu zarobków²². Kolejnym problemem dla systemu emerytalnego, funkcjonującego na zasadach *pay-as-you-go*, jest duża liczba osób wyjeżdżających z kraju. W ostatnim okresie problem ten dotyczył ponad 7% populacji osób w wieku produkcyjnym [Chubrik, Haiduk, Giucci, 2008, s. 8]. W dokumencie z roku 2005, przeznaczonym dla parlamentu białoruskiego, rozważane są możliwości wprowadzenia w przyszłości reformy emerytalnej, uwzględniającej funkcjonowanie indywidualnych rachunków emerytalnych, możliwości kontroli wielkości osobistego wkładu emerytalnego i działalności funduszu emerytalnego. W tym samym dokumencie wymieniane są także osiągnięcia 50-letniego okresu funkcjonowania solidarnego systemu emerytalnego, w którym pracujący płacą na rzecz emerytów [*Беларусь: дорога в будущее...*, 2005, s. 24]. Jednocześnie w dokumencie tym obowiązujący system określono jako niesprawiedliwy, nieefektywny i amoralny, a konieczność poszukiwania nowych rozwiązań argumentowano następującymi problemami [*Беларусь: дорога в будущее...*, 2005, s. 273 i 274]:

- problem znaczącego obniżenia zasobów funduszu socjalnej ochrony populacji nie może być rozwiązany poprzez włączenie zasobów tego funduszu do budżetu centralnego,

²¹ Закон Республики Беларусь 5 января 2008 г. N 322-3 о профессиональном пенсионном страховании.

²² W roku 1994 kobiety pracowały przeciętnie o 14, a mężczyźni przeciętnie o 12 lat dłużej niż wymagane minimum okresu zatrudnienia. Porównaj: [Ahmad, Lugaresi, Mourmouras, Schneider, 1994, s. 13].

- zmniejszenie możliwości państwa w zakresie wypełnienia zobowiązań wobec obecnych i przyszłych emerytów,
- negatywne tendencje demograficzne,
- niska jakość prawodawstwa emerytalnego, wynikająca zarówno z obiektywnych, jak i subiektywnych czynników,
- utracenie więzi i korelacji pomiędzy wkładem płacącego składkę a wielkością wypłacanej emerytury oraz istnienie wielu możliwości wcześniejszego przechodzenia na emeryturę,
- brak związku między opłacaniem składek a otrzymywaniem emerytury, co spowodowało utracenie przez system emerytalny charakteru ubezpieczenia,
- kraj stoi przed koniecznością gruntownych reform ekonomicznych, przy których znacznie zmniejsza się możliwość odpowiedniego i dokładnego prognozowania w zakresie polityki społecznej.

W opracowaniu tym wskazano także konkretne propozycje zmian, które doprowadziłyby do utworzenia na Białorusi, kapitałowej warstwy emerytalnej z indywidualizacją ewidencji składek, jako dodatku do funkcjonującego rozwiązania. Jednakże rozważania w tym zakresie nie przekroczyły dotychczas fazy koncepcyjnej [Rakova, 2008, s. 12; Chubrik, Shymanovich, 2008, s. 17]. W podobnym stadium zaawansowania są propozycje wprowadzenia trzeciego, dobrowolnego i kapitałowego filara emerytalnego [Chubrik, Haiduk, Giucci, 2008, s. 9].

W badaniu przeprowadzonym w roku 2007 jako najważniejsze problemy systemu emerytalnego wymieniano [Батурчик, 2007, s. 6]:

- brak zróżnicowania w obliczaniu emerytury: emerytury bardzo mało zależą od wysiłku pracy, każdy dostanie takie same emerytury, co nie zachęca pracowników do aktywnego stanowiska w odniesieniu do składek na ubezpieczenie emerytalne, oraz
- brak stabilności systemu emerytalnego; konsekwencją tego problemu jest niechęć pracownika do troski o swoją emeryturę, gromadzenia środków na emeryturę (pasywna postawa społeczna) oraz brak możliwości tego gromadzenia (brak zewnętrznych warunków do gromadzenia oszczędności).

W zakresie braku stabilności wskazywano na następujące aspekty szczególne [Батурчик, 2007, s. 6]:

- ukryte oczekiwanie reformy emerytalnej: uczestnicy wyrażają ukryte przekonanie, że niektóre reformy są w toku – na Białorusi trwa przejście do systemu kapitałowego, a sytuacja zmienia się; obecny stan rzeczy traktowany jest jako niezadowolający,
- po rozpadzie sowieckiego systemu emerytalnego w roku 1990 system emerytalny na Białorusi jeszcze się nie uformował; nie jest ustabilizowany,
- inflacja wydaje się ważnym elementem niestabilności: przeszkodą dla oszczędności emerytalnych,

- istniejącą nieufność do instytucji finansowych: banków, funduszy, zakładów ubezpieczeń, jako dziedzictwo kryzysów z lat 1990 i 1998 oraz upadku piramid finansowych,
- niestabilność systemu władzy państwowej i woluntaryzm – wysokość emerytury nie zależy od płaconych przez pracownika składek emerytalnych, ale od decyzji państwa; system emerytalny nie jest przejrzysty, nie ma gwarancji płatności.

Istotnym problemem wydaje się także duży udział szarej strefy w gospodarce, który sięga od 50 do 70%, co powoduje znaczące zmniejszenie wpływów do systemu emerytalnego. Niewątpliwie wyzwaniem dla białoruskiego systemu emerytalnego jest także fatalna sytuacja demograficzna, w wyniku której po roku 2045 liczba emerytów może przewyższyć liczbę osób pracujących [Chubrik, Haiduk, Giucci, 2008, s. 7]. Coraz częściej pojawiają się głosy o konieczności podniesienia wieku emerytalnego, przynajmniej dla kobiet [*Повышение пенсионного возраста...*, 2010].

PODSUMOWANIE

System emerytalny na Białorusi stanowi rzadki już w Europie przykład funkcjonowania pozostałości rozwiązania typu bismarckowskiego w wariacie sowieckim. Rozwiązanie powszechne, funkcjonujące na zasadach *pay-as-you-go* oraz w konwencji DB (*defined benefit*), uzależnia wysokość otrzymywanej emerytury jedynie od liczby przepracowanych lat, całkowicie pomijając wcześniejszy wkład uczestnika systemu w postaci odprowadzanych składek emerytalnych. Przyjęcie takiego rozwiązania czyni wielkość emerytury prawie w całości zależną od politycznej woli, bez możliwości włączenia w jej kształtowanie indywidualnej zapobiegliwości uczestnika systemu. Wprowadzona z początkiem 2009 roku atrapa II filaru emerytalnego, wydaje się rozwiązaniem podtrzymującym tradycyjne uprzywilejowanie wybranych grup zawodowych, w zakresie emerytur. Szczególnie istotne w tym zakresie jest uprzywilejowanie w zakresie wartości emerytur służb mundurowych, tworzące poczucie nieusprawiedliwionej nierówności społecznej. Myślenie o wprowadzaniu rozwiązania kapitałowego do systemu emerytalnego pozostaje w sferze postulatyno-koncepcyjnej, a nie realnej.

Wydaje się, że bez radykalnych zmian system emerytalny Białorusi, wobec niesprzyjającej jego funkcjonowaniu tendencji demograficznej, w nieodległej przyszłości narażony jest na bankructwo. Wyrównana wartość wypłacanych świadczeń emerytalnych prowadzi do niwelowania dysproporcji dochodowych, istniejących wśród ludzi w starszym wieku. Jednak jest to równanie w dół, a efektem bardzo niska wartość przeciętnych emerytur. Jednocześnie występujące na Białorusi wyraźne, będące kreatorem nierówności ekonomicznej osób starszych, uprzywilejowanie w obszarze emerytur służb mundurowych i jednoczesne niedowartościowanie byłych pracowników kolchozów, nie wydaje się możliwe do utrzymania w przyszłości.

W obecnym stanie rzeczy trudno wskazywać rozwiązania w białoruskim systemie emerytalnym, które byłyby warte zauważenia i wykorzystania w porównaniach międzynarodowych. Duża bezwładność w zakresie modyfikacji systemów emerytalnych charakterystyczna dla innych niż bałtyckie europejskich krajów posowieckich, którą można zaobserwować w dynamice rozwojowej systemów emerytalnych Rosji czy Ukrainy, w przypadku Białorusi ma charakter krańcowy i daje się porównać jedynie z sytuacją panującą w Mołdawii.

BIBLIOGRAFIA

- Ahmad E., Lugaresi S., Mourmouras A., Schneider J.-L., 1994, *Pensions, Price Shocks, and Macroeconomic Stability in Transition Economies: Illustrations from Belarus*, International Monetary Fund, Working Paper 94/52, May.
- Belarus: Catching up with Europe*, 2004, Stefan Batory Foundation, Warsaw.
- Białoruś: Dewaluacja rubla nie pomogła. Nadal brak dolarów w mińskich kantorach*, artykuł z 24 maja 2011, dostęp pod adresem: <http://www.polskatimes.pl/pap/407365,bialorus-dewaluacja-rubla-nie-pomogla-nadal-brak-dolarow-w,id,t.html?cookie=1> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Chemerys A., Lipentsev A., Muzychuk O., Tsypuk V., *The Ukrainian Social Protection System and the Methods of Governance*, dostęp pod adresem: <http://lgi.osi.hu/publications/2002/101/tausz-ukraine.pdf>, 2000 (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Chubrik A., Haiduk K., Giucci R. (2008), *Pension System in Belarus: Major Challenges and the Ways of Meeting Them*, IPM Research Center German Economic Team Policy Paper Series [PP/01/2008], Minsk, May 2008.
- Chubrik A., Shymanovich H., *The effect of demographic trends on the stability of distributive pension system in Belarus* (text in Russian), IPM Working Paper No. WP/08/03, 2008.
- Kolchenko I. *Pensioners deserve respect and support*, „Беларусь. Belarus”, 8.2005, 2005, artykuł dostępny pod adresem: http://www.belarus-magazine.by/en.php?subaction=showfull&id=1126142198&archive=1134127463&start_from=&ucat=4& (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Parker S., 2007, *The Last Soviet Republic: Alexander Lukashenko's Belarus*, Trafford Publishing, Victoria, BC, Canada.
- Rakova E., 2008, *The legal framework of the pension system in Belarus: the current situation, the plans of the government and the possible reforms* (text in Russian), IPM Discussion Paper No. PDP/08/02.
- Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2010*, Social Security Administration Office of Retirement and Disability Policy & Office of Research, Evaluation, and Statistics, SSA Publication No. 13-11801, August 2010, Washington, DC.
- Streitberger-Postovalova T., 2008, *The impact of ageing on pension schemes in Europe: National Report for the Republic of Belarus*, Minsk, August, dostęp pod adresem: http://kongress-und-kommunikation.com/html/img/pool/Thema_3_Streitberger,_T._Belarus.pdf.

- Timowicz T., *Czas to pieniądz*, „Беларусь. Belarus”, 2.2006, 2006, artykuł dostępny pod adresem: http://www.belarus-magazine.by/pl.php?subaction=showfull&id=1138870498&archive=1143804816&start_from=&ucat=4& (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Variable "General description of the pension system" for Russia*, 2006, dostęp pod adresem: <http://www.demogr.mpg.de/cgi-bin/databases/cdb/cdb.php?vi=501&ci=6&di=5&id=0> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Wielka Encyklopedia PWN*, t. 3, 2001, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wolaniuk W., *Ważna sprawa – Unia Celna*, „Беларусь. Belarus” 7.2010, 2010, artykuł dostępny pod adresem: <http://www.belarus-magazine.by/pl.php?archive=1285229117&subaction=list-archive&> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Yemelyanau M., *Long-run sustainability of pension system in Belarus*, 2010, dostęp pod adresem: [http://home.cerge-ei.cz/yemelyanau/Maksim_Yemelyanau--Pensions\(DRAFT\).pdf](http://home.cerge-ei.cz/yemelyanau/Maksim_Yemelyanau--Pensions(DRAFT).pdf), wersja z 23 kwietnia 2010 (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Беларусь: дорога в будущее. Книга для Парламента*, 2005, Системное исследование группы независимых ученых, Под редакцией Леонида Заико и Ярослава Романчука, Минск.
- Батурчик М., 2007, *Восприятие населением пенсионной системы беларуси: Результаты фокус-групп*, Рабочий материал Исследовательского центра ИПМ WP/07/04, Исследовательский центр ИПМ, Минск.
- О повышении пенсий с ноября 2010 года*, 2010, dostęp pod adresem: <http://otsz.by/news.php?id=492> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Повышение пенсионного возраста. Кому это выгодно?* artykuł z 8 lutego 2010, dostępny pod adresem: <http://www.belaruspartisan.org/bp-forte/?page=100&news=56923> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- <http://countrystudies.us/belarus/24.htm> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- http://www.gazetaby.com/cont/print.php?sn_nid=10681 (dostęp 13 sierpnia 2011).
- <http://www.mintrud.gov.by/ru/socnorm/norm1> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- http://www.mintrud.gov.by/ru/trud/new_url_358565190 (dostęp 13 sierpnia 2011).
- <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/kursyb.html> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- <http://www.nbrb.by/engl/statistics/indicators.asp> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bo.html> (dostęp 13 sierpnia 2011).
- www.belarusembassy.org (dostęp 13 sierpnia 2011).
- Decree of the President of the Republic of Belarus issued on March 30, 2000 No. 13
Some measures on dismissal regulation of servicemen, officers and privates of internal affairs bodies which have the right for long-service pension.
- Decree of the President of the Republic of Belarus issued on September 28, 2000 No. 19
Some measures on ordering of pension providing of servicemen, officers and privates within internal affairs bodies, financial investigation bodies, emergency units and their families.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 listopada 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych, DzU z 1927, nr 106, poz. 911.
- The RB Council of Ministers Resolution issued on March 30, 1993 No. 185 *The approval of the Regulation about pensions for special merits before the RB.*

- The RB Council of Ministers Resolution issued on July 5, 1993 No. 432 *The order of the long-service calculations, appointment & payment of pensions to the committed officers, corporals, servicemen & sailors, who serve basing on the contract; committed & non-committed officers of the Ministries of the Internal Affairs, Emergency situations units, Financial investigation services & to their families.*
- Ustawa z 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym, DzU z 1933, nr 51, poz. 396.
- Закон Республики Беларусь 17 апреля 1992 г. № 1596-ХІІ *О пенсионном обеспечении.*
- Закон Республики Беларусь от 17.12.1992 № 2050-ХІІ *О пенсионном обеспечении военнослужащих, лиц начальствующего и рядового состава органов внутренних дел, органов и подразделений по чрезвычайным ситуациям и органов финансовых расследований.*
- Закон Республики Беларусь 31 января 1995 г. № 3563-ХІІ *Об основах государственного социального страхования.*
- Закон Республики Беларусь 29 февраля 1996 г. № 138-ХІІІ *об обязательных страховых взносах в Фонд социальной защиты населения Министерства Труда и Социальной Защиты Республики Беларусь.*
- Закон Республики Беларусь 5 января 2008 г. № 322-3 *о профессиональном пенсионном страховании.*
- Указ Президента Республики Беларусь от 23 октября 2010 г. № 544 *О повышении пенсий.*
- Указ Президента Республики Беларусь от 26 мая 2011 г. № 215 *О повышении трудовых пенсий.*
- Указ Президента Республики Беларусь от 26 июля 2011 г. № 327 *О повышении пенсий и внесении изменений в Указ Президента Республики Беларусь от 23 октября 2010 г. № 544.*

Streszczenie

Artykuł o systemie emerytalnym Białorusi, poza wprowadzeniem, zawiera cztery części: 1. Ogólna informacja o kraju, 2. Rozwój historyczny systemu emerytalnego, 3. Stan obecny systemu emerytalnego oraz 4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym. Celem badawczym autora jest prezentacja historycznych i aktualnych rozwiązań w systemie emerytalnym Białorusi w celu odnalezienia w tym systemie pomysłów, które w międzynarodowych porównaniach warto wykorzystywać. System emerytalny na Białorusi stanowi rzadki już w Europie przykład funkcjonowania pozostałości rozwiązania typu bismarckiego w wariacie sowieckim. Rozwiązanie powszechne, funkcjonujące na zasadach *pay-as-you-go* oraz w konwencji DB (*defined benefit*), uzależnia wysokość otrzymywanej emerytury jedynie od liczby przepracowanych lat, całkowicie pomijając wcześniejszy wkład uczestnika systemu w postaci odprowadzanych składek emerytalnych. Wprowadzona z początkiem roku 2009 atrapa II filaru emerytalnego, wydaje się rozwiązaniem podtrzymującym tradycyjne uprzywilejowanie wybranych grup zawodowych, w zakresie emerytur. Szczególnie istotne w tym zakresie jest uprzywilejowanie w zakresie wartości emerytur służb mundurowych, tworzące poczucie nieusprawiedliwionej nierówności społecznej. Myślenie o wprowadzaniu rozwiązania kapitałowego do systemu emerytalnego pozostaje w sferze postulatyno-koncepcyjnej, a nie realnej. W podsumowaniu autor sygnalizuje, że trudno w obecnym stanie rzeczy wskazać w tym kraju elementy warte porównania w porównaniach międzynarodowych.

Pension System in Belarus

Summary

The article presents an insight into the old age pension system in Belarus. The introduction is followed by four topic paragraphs: 1. the general information about the country, 2. the historical development of its pension system, 3. the present situation, and 4. challenges and foreseen changes. There, the author's goal was to present both past and present solutions employed by the Belarusian's pension system, in search for ideas worth consideration in international comparisons. The pension system in Belarus is rare in Europe example of existing residue of Bismarck-type solution in a Soviet variant. The common PAYG solution, working as DB-type, makes the pension value dependent on working years only, completely skipping the member's contribution into system. Introduced at the beginning of 2009 the dummy of 2nd pension pillar seems to be the solution undertaking traditional preference of selected professions in pension area. Especially important at that area is preference in pensions for military and police services, creating the feeling of unjustified social inequality. Thinking about the introduction of fully-founded solution into pension system remains in the postulate-conception, not real, phase. In the summary, the author highlights that Belarus is a country with great potential but at present it is difficult to identify solutions worth copying in other states.